

Muška Penelopa i nit priče

Mit, kao neka vrsta pra-priče, zauzima posebno mjesto u savremenoj književnosti. Bez obzira na žanr i temu, veze sa antikom, srednjim vijekom, ali i drugim, mlađim književnim epohama jake su i neosporive bilo da se radi o glorifikaciji, distanciranju, destrukciji, parodiji ili drugim vrstama polemike. Takav odnos prema tradiciji rezultira dvostrukim podvigom jer istovremeno stvara novo, a staro čuva od propadanja.

Lutajući Bokelj (2007, Laguna) Nikole Malovića, koji je istovremeno i bestseler i književno djelo vrijedno pomena, prilično jasno upućuje na *Odiseju*. Povedeni tom činjenicom književni kritičari junaka ovog romana često nazivaju modernim Odisejom, a kao argumente za tu analogiju navode njegovu odvojenost od žene, težnje da joj se vrati i pridjev „lutajući“ koji neposredno asocira na putovanja. Međutim, ukoliko malo detaljnije analiziramo ovu vezu vidjećemo da Niko mnogo više podsjeća na Penelopu nego na Homerovog junaka. U Malovićevom romanu muškarac nije taj koji je otišao i koji se vraća kući, već onaj koji čeka i nada se nečijem povratku. Niko, poput Penelope koja čekajući Odiseja ne napušta Itaku, nigdje ne ide iz svoje Boke nadajući se da će mu se žena vratiti ili da će je eventualno negdje sresti. Situacija u romanu je kontrastna u odnosu na onu iz antičkog epa. Malovićevo poigravanje obrtanjem uloge muškarca i žene dovodi u pitanje razliku tog odnosa u antičkom i današnjem vremenu kao i mogućnost postojanja epskih junaka u savremenom društvu. Izgleda da junak *Lutajućeg Bokelja* nije nikakv moderni Odisej već moderna, muška Penelopa.

Motiv priče u modernoj srpskoj književnosti najčešće vezujemo za Andrića. U njegovim djelima ona je medijum bez kojeg život,

pojave i predmeti vrijede mnogo manje, nešto trajno i sveobuhvatno što prodirući u dubine i obuhvatajući širine života čuva svijet od propadanja. Koliko je samo kameni most u Višegradu dobio na značaju Andrićevim romanom i koliko je *Opsada crkve Svetog Spasa* ojačala Žiču. U Andrićevoj prozi usmenom načinu pripovijedanja suprotstavljen je romaneskni¹ koji je i prijetnja za književnost dok su, čini se, u djelima kasnijih autora ti stilovi pomireni. U *Opsadi crkve Svetog Spasa* književnost djeluje superiorno u odnosu na istoriju, religiju, nauku i volju za moć. Anđeosko pero iz brade igumana Grigorija predstavlja komponentu koja nedostaje bugarskom knezu Šišmanu da kompletira svoj plašt sačinjen od pera svih vrsta ptica. Kompletiran plašt predstavlja moć, a glorifikacija književnosti i njen značaj ogleda se u tome što je anđeosko pero, kao dar poslat od Boga, upravo metafora za priču.² Posjedovanje takvog predmeta na zemlji moguće je samo u slučaju onih najčistijih duša kakva je duša igumana Grigorija i zbog toga ostaje nedostižan za Šišmana i njegovu vojsku. Priča je iznad moći, snage, oružja i subverzivnih sila o čemu nam svjedoči slika u kojoj pero, dospjevši u samu kupolu manastirske crkve, podiže Žiču van domašaja njenih okupatora. Ona je i iznad religije i istorije jer ni Dragutin, koji je metafora za religiju, a ni Milutin, koji je metafora za istoriju, zbog izbora svojih puteva, odnosno pogleda na svijet, ne stižu na vrijeme da pomognu Žiči, već umjesto njih to čini pero.³ Na prijemnom ispitu iz ornitologije očigledna je superiornost priče u odnosu na nauku jer je odgovor mladog studenta Bogdana, koji je ujedno i priča, istinitiji od odgovara koje može da ponudi nauka.

¹ Više o ovoj temi vidjeti u radu Slobodana Vladušića „Roman i smrt pripovijedanja – žanrovska kavga u Andrićevoj Prokleskoj avliji“, *Sveske zadužbine Ive Andrića*, Čigoja štampa, Beograd, 2010.

² Pojam priča u ovom radu usko je povezan sa pojmom književnost tako da između tih pojmova ovde ne treba praviti razliku osim ako to ne bude posebno naglašeno.

³ Ovo tumačenje prvi put sam čuo na predavanju Slobodana Vladušića o *Opsadi crkve Svetog Spasa*.

Njegov odgovor zaslužuje profesorovo divljenje zasjenjujući naučne činjenice kojima se služe asistenti pokušavajući da ga obezvrijede.

Priča je lajt motiv i Malovićeovog romana jer je posao njegovog junaka Nika pisanje istih za emisiju „Lutajući Bokelj“ koja se emituje na Radio Skali. Njena moć najviše dolazi do izražaja u dijalogu Nika sa „bogovima umjetničke fotografije“ Foto Parteli. Tu se, zapravo, ne radi samo o jednoj moći već o više njih, pri čemu na jednoj strani, kao jedino Nikovo oružije, stoji priča, a na drugoj novac, brend, mediji i sve što predstavlja izraz moći u savremenom svijetu. Ali pogledajte kako izgleda taj dijalog – nakon svakog zahtjeva i pasusa koji izgovori junak romana slijedi odgovor: „Ok“. Koliko samo to „Ok“, koje se neprestano ponavlja, djeluje banalno, inferiorno i nemoćno naspram svake složene rečenice. Ta dva slova su izraz njihove nemoći pred nečim što je iznad njih. Sa pričom u svom vlasništvu Niko se poigrava sa „bogovima“ koji ispunjavaju svaku njegovu želju iako je većina tih želja prilično drska:

- Moja je priča skupa – rekao sam mu bez mnogo uvijanja.

- Ok.

- Kad izgovorim tekst u pozadini vaših digitalnih pokretnih foto-slika, turizam može i da krepa, priča opet ostaje antologijska.

- Ok.

- Plaćate po riječi tekstualnog vodiča.

- Ok.

- Evro po riječi, evro i pô po složenici.

- Ok.

- Citirana mjesta računaju se duplo.

- Ok.

- Metafore koje će vremenom postati razumljive, posebno se tarifiraju.

- Ok.

- Ako mi se digne i ako u Perastu poželim da u konobi „Konte“ oradu pečenu na

gradelama podloženim lozovim prućem uz prilog od morske salate, ješču.

- *Ok.*

- *Ako mi se poslije objeda prispava, otpočinuću u hotelskoj sobi s pogledom na ostrva.*

- *Ok.*

- *Ne bih da tamo uključujem klimu. Svima nam je u familiji osjetljivo grlo. Neka me hladi helikopter. Razumije se, pristojno udaljen. Tek toliko da mi blago leluja zavjese.*

- *Ok.*

(Malović 2010: 19-20)

O kakvim je onda „bogovima“ riječ i u čemu se sastoji njihovo „božanstvo“? Kao antiteza ovom tumačenju može se izreći misao da je novac ipak kupio priču i na osnovu toga postaviti pitanje šta je tu onda moćnije sredstvo? Odgovor može ležati u činjenici da danas vlada poremećen sistem vrijednosti, da je novac sredstvo pomoću kojeg se preživljava u fizičkom smislu, ali ne treba zaboraviti da je cijenu priče odredio njen tvorac.

Kada sve ovo imamo u vidu nije teško zaključiti kolika je uloga književnosti, odnosno priče, u današnjem životu. Bila usmena ili pisana ona je medijum koji traje izvan vremena, sklon samoobnavljanju i nezavistan od drugih, medijum koji je, još uvijek, neuništiv.